

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibvs Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1616

28. Quedam aliæ quæstiones de eadem re diluuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14007

veniat in die proxime sequenti. Imo tandem concludit Innocentius: siue citato primo modo fiat, siue secundo, debet citatus venire in die sequenti, quoniam ibi duo præcepta continentur, & cum vnum impleri nequeat, oportet alterum præstari. Sed Cynus, Ioan. And. Calderin^{us}, Speculator Cardinalis quos refert & sequitur Abbas, citatum in diem feriatam esse ad debere in Iudicio venire, quia citatio facta est ad tempus, in quo incipere iure non potest: & proinde opus esse, vt noua fiat citatio, cum prima facta fuerit contra leges & iura, & fuerit ipso iure irrita.

Decimo septimo quaeritur, Num in feriis obseruandis considerari debeat locus iudicis, an Actoris? Communis est Canonici iuris interpretum sententia, teste Panormi. in c. ult. de feriis num. 23. Iudicis, non Actoris locum perpendi oportere: nam vbi agitur de ordinatione iudicij, attenditur consuetudo quæ viget in loco, vbi illud fit, non litigantium: alioqui facile posset contingere, vt actor & reus duplicatis feriis vterentur, & suæ regionis & iudicis, quod videtur incommodum.

Decimo octavo quaeritur, An Litigantes possint renunciare feriis? Communis est opinio Canonici iuris interpretum, vt dicit Abbas in c. Conquistus de feriis num. 9. eos non posse renunciare feriis solemnibus, quæ sunt in honorem Dei & Sanctorum institutæ: nec item ijs feriis extraordinariis, quæ sunt in honorem Principum institutæ. Possunt tamen renunciare feriis causa vindictarum, & messium indictis. Quod enim iuris publici est, a solo Principe remitti potest: at quæque potest iure, & re sua cedere, vtrumque colligitur aperte ex cap. vltim. de feriis, & Glossa eo loco, cuius sententia est, vt dixi, communi consensu recepta.

Decimo nono quaeritur, An cum Romanus Pontifex concedit priuilegium alicui, vt extra tempora à iure statuta, possit tribus diebus festis ad tres sacros ordines promoueri, nomine diei festi intelligatur dies, quem Clerus duplici officio celebrat, sed populus pro feriatâ die non habet? Respondeo, intelligi diem festum, quem vt feriatum Clerus, & populus habent. Auctorem huius non habeo, sed mihi videretur ratio hanc sententiam probare: quia vulgo dies festus is dicitur, quem pro feriatâ Clerus & populus habent: at Pontifex accipit diem festum in prædicto priuilegio, vt passim & communiter apud homines accipi solet. Loquitur enim, vt ceteri loqui consueuerunt.

CAP. XXVIII.

Quadam alia questiones de eadem re diluuntur.

AN opera, quæ in die festo iure sunt, reddantur illicita eo ipso, quod sunt quaestus & mercedis, siue stipendij causa. Dux sunt opiniones: Prima affirmat, & est Richardi in 3. d. st. 37. ar. 2. q. 4. in verbo feriatâ n. 79. & 26. 27. 29. 30. 31. Ros. ver. feriatâ n. 7. 9. 10. 11. Sil. ver. Dom. q. 5. Suppl. Dom. Asten. lib. 1. n. 22. ar. 4. & 11. 23. ar. 3. q. 5. Tabi. feriatâ n. 39. & 40. qui eo vnicò argumento permouentur, quod feruorum sit lucri, vel mercedis gratia aliquid efficere. A iunt igitur opus seruile esse triplex: vnum, ratione tantum materiæ: vt si quis terram arat, agros colat, portet onera; metat segetes; pietatis tantum studio & causa, videlicet, vt Ecclesiæ inferuat, vel al. cuius inopiam subleuet: ipsum enim opus quod fit, est seruile, sius vero propositus talis non est. Aliud vero est opus seruile ratione formæ tantummodo: vt si quis, inquit, in literarum studia incumbat, alios doceat, consilium dat, scribat, pingat, iter, vt faciat mercede eonductus, quia ad hæc faciendâ suas operas locauit: hæc enim opera natura sua seruilia non sunt talia tamen redduntur ob finem, quia facta ob mercedem & quaestum. Aliud est opus, & ratione materiæ & formæ seruile, quia opus ipsum per se est seruile, & fit quæ-

stus & mercedis gratia; vt si agros colas, terram effodias, vites amputes mercede eonductus.

Secunda opinio tradit, nullum opus, quod sua natura & conditione liberale est, in seruile transire, eo solum quod quaestus mercedisve gratia fiat. Ita Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. & in Summa verb. Festorum violatio. Sotus lib. 2. de iust. q. 4. ar. 4. Nauar. in Man. capitul. 13. numero 5. 11. 12. & 14. Ar. milla verb. Festum, num. 22. quorum opinio est longe probabilior & verior. Atque enim opus seruilia esse numerate, cantare, instrumenta musica pulsare, consilium dare, Theologiam, aut Leges, aut iura docere, pila ludere, quouisque mercede fierent actiones eiusmodi.

Secundo quaeritur, An opera, quæ corporis ministerio sunt, sint simpliciter seruilia. S. Thom. 2. 2. q. 122. ar. 4. ad 3. insinuat, eiusmodi opera esse seruilia, nisi ad spiritalem Dei cultum pertineant: sed plane non tradit, nec explicat ea enim vniuersum esse seruilia. Alia enim sunt quæ ad mechanicas artes spectant, & hæc sunt natura seruilia: alia ad liberales artes, quales sunt lineas ducere, figuras describere, canere sibus, pulsare tympana, literas scribere & quæ sunt generis eiusdem, & hæc non sunt simpliciter seruilia. Alia sunt, vt docent Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. Sot. lib. 2. q. 4. ar. 4. Nauar. in Man. cap. 3. nu. 31. communia liberis, & seruis, qualia sunt scribere, pingere, iter facere, piscari, venari, & hæc iuxta prædictos Auctores, non sunt in die festo interdicta, nisi quado sunt ex officio seruili & mercenario, aut saltem consuetudine permittuntur. De his supra tractaui.

Tertio quaeritur, An opera, quæ ad animum pertinent, sint liberalia, & non seruilia? Respondeo ex Caietano & Soto locis supra citatis præcise quatenus ad animum spectant, non esse seruilia: quare hoc ipsum, quod est artes mechanicas docere, seruile opus non est, quatenus animo fit, non corpore, speculatione, non actione & opere. Sed quia huiusmodi doctrina non discitur, nisi exercitatione & vltimum mechanicarum artium opus est seruile; ideo docendis artibus mechanicis opus seruile admitteretur. Opera itaque animi, vt ad animum pertinent, potius libera lia, quam seruilia censentur.

Quarto quaeritur, An opera quæ olim veteri lege erant in diebus festis prohibita, nunc quoque in diebus festis, quos colit, & obseruat Ecclesia, prohibeantur? Respondeo minime Sic docet S. Thom. 2. 2. q. 122. ar. 4. ad 4. cuius sententia est totamuni consensu recepta. Nam in Sabbato erat verum cibos coquere, ligna colligere, iter facere, emere & vendere etiam necessaria ad quotidianum usum, quæ diebus festis nunc ab Ecclesia permittuntur.

Quinto quaeritur, Quibus de causis opera alioqui seruilia in die festo sint iure citra peccatum lethale permittenda? Respondeo, multis de causis, ac primum quidem, quando opus quod fit, est paruum & exiguum hinc est, vt iure tonfor barbam vnus radat, aut tondeat, plurium vero hominum non item. Siceriam furor, vel sartor diem festum grauius polluere minime videtur, si vnum par calceorum aut vestitum vendiderit: secus si sapius in die festo id fecerit. Quæres, an qui absque iusta & legitima causa per vnum, vel duos, vel tres quadrantes horæ laborat in die festo, lethaliter delinquit? Respondeo ad hoc minime: nam sicut operis exiguitas lethale peccatum excusat, sic etiam temporis breuitas. Si quis enim per vnus horæ quadrantem aliquid operis efficiat, in lethale peccatum non incurrit; quauis leue & veniale delictum admittat. Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. & in Summa verb. Festorum violatio Angel. feriatâ, num. 8. & 10. Silu. Dominica q. 4. ar. 5. Nauar. in Man. c. 13. n. 5. 8. & 9. Si autem notabilem diem partem in opere seruili colat, lethali crimine obstringit, ac polluit. Quod si quæras, quora pars seu quantitas diei sit notabilis? Respondent quidam, talem esse vnus integræ horæ spatium. Alij vero in vniuersum aiunt, notabile partem totius alicui esse tertiam: quare nisi quis ad tertiam diem partem labore, lethaliter minime delinquit. Improbabilis sane hæc

cunda videtur opinio, nec video cur cæteris probetur. Nam nimis indulgeter & laxè tertiam dici partem concedit laborantibus. Existimo non esse à prima sententia recedendam; & horam vnam, esse partem diei notabilem. Secundo ea opera in die festo licet facere, quæ simpliciter, & per se sunt cum ipso cultu diuino coniuncta: Sicut olim in veteri Hebræorum populo infans in die festo circumcidebatur, si in octauam à naturali diem incidebat, victimam immolabatur, arca fœderis humeris portabatur. Eodem quoque modo in diebus fastis, cum sunt publicæ supplicationes, ligneum Crucis vexillum gestatur, sanctorum quoque imagines circumferuntur, arca campanæ pulsantur. Hæc omnia ex S. Thoma & Caieta. 2. 2. q. 122. art. 4. Est autem annotandum, inter huiusmodi opera quæ diximus, esse nonnulla, quæ non per se cultu diuino coniunguntur, sed ipsum antecedunt: & hæc proxime ante diem festum fieri debent. Si autem ob continuum dierum festorum concursum fieri pridie festi diei commode nequeant, aut per se cordiam & negligentiã prætermittenda fuerint, iure in die festo fieri queunt: cuiusmodi sunt templi scopis mundare, altaria ornare, parietes aulæis, peristylomatibus & tapetibus internerere, Sotus lib. 2. de iust. q. 4. art. 4.

Tertio, causa pietatis & charitatis in proximum, opera seruilia in die festo, iure permittuntur: hæc enim ratione, multa Medicis & Chirurgis iure permittitur, ut ægrotis medeantur. Sed dubie quæstio est, an causa miserabilium personarum, vel Ecclesiarum indigentium opera seruilia in die festo sine iure permittitur: Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. & in Sum. verb. Festorum violatio, Sotus lib. 2. de iust. q. 4. art. 4. Nau. in Man. cap. 13. num. 4. Artil. num. 20. id negare penitus videtur. At Siluester verb. Dominica q. 4. Angel. ser. num. 28. & 30. Antonin. 2. part. tit. 9. ca. 7. §. 5. plane docent, communem esse sententiam, ea opera iure permitti. Hæc enim ratio est: Sicut est pontem reficere, viam munit, ut communi viatorum commode consulatur: existimo tamen, eos Auctores facile conciliari, si dicamus, Caietanum, Sotum, & Nauarum id solum inuere voluisse, opera seruilia non præcise ea ratione licere facere, quia fiat causa Ecclesiarum, aut miserabilium personarum, hoc est, non esse huiusmodi opera iure permittenda, si fiat, quando Ecclesiæ, vel miserabiles personæ non indigent, quod nemini hæc. Cæteri vero docent, diem festum huiusmodi operibus non pollui, si sint pietatis tue, & conferuntque gratiam: hoc est, cum pietatis officium alteri debetur, & quod nostra opera, & auxilio indigeat. Sic plaustris, & curris, saxa, aut ligna deferuntur, quia his ædes sacra egat, & ea diebus profectis deportari commode nequeant. Si reges autem liceat, huiusmodi opera adicere, etiam publici ornamentis gratia; vel ut cum publici ludi sunt, aut ipectacola in Republica dantur, ut populus recreetur, quæ nisi fabri tabulata publica extruxerint, & theatra apte apparatuserint, in die festo nequeunt commode fieri. Si reges, inquam, an cura conscientia fabri eo die tabulationes & his similia construunt? Respondeo, videndum esse, an ea in die profecto fieri queant, & tunc temporis fieri debent: si min⁹, in festo die liberum est ea facere. Id enim publica utilitas suadet. Spectacula siquidem publica dantur, & ludi publici fiunt, ut populus aliquantum oblectetur.

Quarto; necessitatis etiam causa multa opera seruilia iure permittuntur in die festo: porro necessitas est propria cuiusque, vel aliena: priuata item, vel publica. Rursus est corporis, vel animi. Non enim tam seuerè Ecclesiæ prohibet opera in die festo seruilia, ut velic ea cum aliquo nostro rerum damno prætermitti à nobis. Est etiam annotandum, Necessitatis etiam nomine intelligi vim nobis illatam, aut metum grauem extrinsecus in eum, ut si quis vi aut metu mortis in die festo efficere seruilia opera compellatur, non in odium, & contemptum Ecclesiæ: Verum id merito dubitatur, an seruus, qui iussu Domini seruilis opus effecerit, vacet omni culpa? Communis opinio est, ut supra dixi, Theologorum id affirmantium. Quam docunque, nisi domino pareret, sibi noceret: secus veto,

minime, tunc enim potius Ecclesiæ, quam domini præceptum seruire debet Caietan. 2. 2. quest. 122. art. 4. Antonin. 2. part. tit. 9. ca. 7. nu. 5. Angel. ser. nu. 19. Rosci. ser. num. 23. & 24. Nauar. in Manuali, cap. 13. numer. 7. Quo fit, ut serui, ut plurimum in hac parte non peccent, quia nisi domini iussa, & imperata facerent, vel debitum sibi stipendium amitterent, vel à famularum remouerentur, vel domo excluderentur, & alium herum, ac dominum cui inferrent, non facile reperirent. Si vero serui, aut famuli à dominis cogantur in die festo opera seruilia facere in contemptum Ecclesiæ, tunc nullo modo parere domini iure queunt, etiam si metu mortis cogentur, ut iisdem Auctores testantur.

Quinto, consuetudine multa opera seruilia in die festo iure fiunt, ut paulo ante dixi. Item, ut ex ea licet de feriis constat, aliquando seruilia opera in die festo permittuntur, ne questus, & lucrum amittatur. In eo enim capite, piscatus conceditur, eo quod certum piscium genus, non omni, sed aliquo duntaxat anni tempore ad littora nostra accedere soleat.

Postremo auctoritate Ordinariorum opera aliqua seruilia in die festo permittuntur. Ordinarij enim locorum, auctoritatem habent, non quidem è medio tollendi dies festos, qui iure communi sunt instituti, sed huic, vel illi facultatem concedendi, ut seruire aliquod opus in die festo possit efficere. Anton. secund. p. ritul. 9. capit. nono. Siluest. Dominic. questione sexta & quart. Nauar. capitul. 13. numero decimo sexto. Sciendum est, oportere legem in eam causam subesse, ut eximat Episcopus aliquem à lege, dies festos colendi: ea autem potest vel semel, aut raro, vel crebro continere. Si primo modo, satis est si Episcopus semel tantum legem relaxet: si secundo, tunc potest sæpius aliquem lege soluere. Verbi gratia; in aliqua dicecesi quorannis rustici detrimentò magno afficiuntur, si in die festo sancto Laurentij seruilibus operibus superfedeant: potest Episcopus facultatem concedere, ne rustici quorannis eo die ob huiusmodi operibus desistant, & vacent, ut damnam & incommodum deuitent. Ordinarij locorum quoniam intelliguntur, explicat Glossa in cap. Quamquam de iuris in verbo loci Ordinario in 6. & in 6. Ordinario de officio Ordinarij in 6. in verb. locorum. Intelliguntur enim iure communi Episcopi, & ij, qui habent consuetudine, vel alio modo iurisdictionem Episcoporum, cuiusmodi sunt Archiepiscopi, Praelati Episcopi inferiores. Tales etiam sunt Praefecti locorum in Religiosorum ordinibus, quod atinet ad Religiosorum potestati subiectos.

Annotandum quoque, dies festos, alios esse qui iure communi coli, ac seruari debent, alios vero, qui constitutione aliqua Synodali sunt instituti, & decreta. Quoad primos dies festos atinet, Episcopus auctoritatem non habet eos abrogandi, aut ab eorum lege aliquem soluendi: nisi aliqua iusta subit causa id faciendi. Alio qui enim tunc ipse Episcopus eximendo aliquos sine debita causa à iure, peccabit: tum ij qui exempti sunt & facultate videntur sibi concessa. Inferior enim in superioris leges, & iura non habet auctoritatem. Si vero dies festi tantum constitutione Synodali, aut consuetudine ciuitatis, vel populiferentur, liberam habet Episcopus potestatem eos in totum, vel ex parte abrogandi, & etiam si absque iusta causa ab ea lege aliquos excipiat, non peccat lethaliter, qui ab utroque hæc facultate sibi ab Ordinario data: quamvis peccet Ordinario, qui legem à se latam sine iusta, & debita causa relaxat.

Sexto queritur, Iusne Parochus habeat soluendi aliquem lege de die festo colendo, Respondeo ex parte, non omnino, & simpliciter habere: nam ubi quis commode Episcopum adire nequit, Parochus iure facultatem concedit, ut ille ad tempus ea lege soluatur iustam ob causam: non tamen potest facultatem in perpetuum dare: ut Caietan. 2. 2. quest. 122. art. 4. Angel. ser. nu. 35. Siluest. Dominic. quest. 4. tradiderunt. Animaduertendum item est, ubi cumque talis causa manifeste constiterit, quam diximus, ut quis ab hac Ecclesiæ lege eximatur nullam requiri Episco-

pi vel Parochi facultatem secus vero quando dubia, & incerta causa bona fide esse videatur.

Septimo quaeritur, Quenam virtus violetur, quando opus feriale in die festo sine causa legitima fit? Respondeo violari religionem. Lex ipsa Ecclesiae q̄ praecipit, vt dies festos ab operibus ferilibus abstinentur colantur, eo ipso huiusmodi actum in specie religionis constituit. Quare sicut qui die festo sese ab operibus ferilibus continet, religionis officium praestat sic e contrario, qui opera ferilia facit, religionem negligit, ac violat.

Octavo quaeritur, Quando dies festi agi & coli debeant? Respondeo quod pertinet ad cessationem operum ferilium, & rei divinae auditionem, dies festi coli debent eo die, in quem eorum anniversaria celebrata incurrit: quamuis tota praecationum & diuinorum officiorum ratio, quae in diebus festis lege Ecclesiastica obseruatur, in alium diem aliquando Ecclesiae instituto & more transeri soleat. Ex quo fit, vt peccatorum condonationes, quas indulgentias vocamus, Rom. Pont. in beneficio in certo die festo concessit, & die mensurae celebrantur, in quem anniversaria illius diei festi celebrata incurrit, non autem eo die, in quem diuinae praecationes, & officia transferuntur.

Nono quaeritur, Vnde, & vbi incipiant, & finiantur dies festi quatenus vi & necessitate legis opera ferilia praetermittere cogimur? Supra capitul. 9. questione 13. tractauimus questionem, vnde, & vbi incipiant, & desinant dies festi solemnes: nunc quaestio est generatim de omnibus festis. Ratio dubitandi est, quoniam in e. Omnes dies, de feriis, perspicue traditur, [omnes dies Dominicos a vespere in vespere, id est (ab occasu solis vsque ad alterum occasum) cum omni veneratione decernimus obseruari, & ab omni illicito opere abstinere.] At in cap. Quoniam de feriis, Alexander III. ait: *Licet scriptum sit: A vespere in vespere celebrabitis sabbata vestra; feriarum tamen principia & fines, iuxta forum qualitates, & diuersarum regionum consuetudinem debet attendi, & sicut magnitudo dierum exigit, prius incipere, & tardius terminari.* Hinc factum est, vt quidam, inter quos est Rosella, feria numer. 5. asseruerint, eorum officium consuetudinem, qui pridie Dominicae dici post solis occasum laborant, iure excusari non posse: tum quia eiusmodi consuetudo eum in cap. Omnes dies de feriis aperte pugnat; tum etiam, quia consuetudinem non inducit certa quaedam hominum societas, sed tota, aut maior populi pars. Quam sententiam merito alij confutant, vt dixi cap. 9. questione decima; nempe consuetudo saepe legi & iuris scripto derogat. Deinde in cap. Quoniam de feriis dicitur, dies festos inchoari, ac finiri pro variis consuetudinibus regionum. Postremo in vao eodumque oppido vae sunt consuetudines pro diebus opificum, & mercatorum societatibus. Siluest. autem in verbo, Dominicae questione secunda, Angel. in verbo, dies, in principio. Suppl. in verbo, dominice, distinguunt in hunc modum: Aut dies festi sunt iuris diuini, qualis est dies Dominica, Natalis, Epiphania, Pentecoste, & Ascensio Domini: aut sunt iuris Canonici, quales sunt, inquit, ceteri dies festi. Si sint primi generis, quamuis citius, aut tardius inchoari queant, quam sit solis obitus, spacio tamen viginti quatuor horarum agi, & coli debent, ita vt toto eo temporis intervallo ab operibus ferilibus desistamus: nam iuris diuini est, vt diebus festis diuinitus institutis toto tempore a vespere in vespere, hoc est, spacio viginti quatuor horarum feriemur. Si vero sint festi dies secundi generis, non solum citius & tardius incipere & terminari queunt: sed etiam multo in priori tempore, quam spacio viginti quatuor horarum obseruari possunt. Quare ea, Omnes dies, de feriis, interpretatur Siluest. de diebus festis primi generis, qui diuino iure celebrantur: cap. vero Quoniam de feriis, ait locum habere in diebus festis secundi generis, qui iustitio Ecclesiae colantur, in quibus principium & finis pro diuerso generis, aut ciuitatis more variatur. Ceterum contra Siluestrum & alios dicendum existimo, omnes dies festos iuris esse Canonici, & iure Canonico viginti quatuor ho-

rarum spacio coli debere: & proinde non solum citius & tardius inchoari & finiri, sed etiam pro varia consuetudine absque peccato, multo minori tempore, quam spacio viginti quatuor horarum agi & coli: ita vt vbiq; sit gentis, ciuitatis, vel populi consuetudo seruanda. Et hoc est, quod simpliciter, & absolute in ca. Quoniam de feriis dicitur. Id vero quod dicitur in e. Omnes, nimirum dies Dominicos a vespere in vespere celebrari debere: locum habet in ijs locis in quibus eiusmodi consuetudo viget, & Synodus id definit, quoniam voluit, vt dies Dominici in Ecclesia celebrarentur instar dierum festorum, quos lex antiqua constituit. Vbiq; vero feru vltimum receptum est, vt dies festi media nocte vsque ad mediam noctem proxime sequentem colantur.

Decimo quaeritur, An si quis iudicia re diuina, totum diem festum in varijs, & otiosis operibus transigat, speciale peccatum admittat contra dies festi facultatem? Et vniuersae quaeritur, An tale peccatum in die festo committitur, si speciale delictum, quo dies festus violatur, duxerit opinionem: Vna docet esse speciale delictum, & necessarium in sacra confessione declarandum. Sic Alex. 3. part. quest. 3. 2. 2. art. 4. Ang. feria 7. 36. & interrogatio 2. 6. & verbo, praecipitur, in 5. Rotel. confessio 2. 2. 7. An. 2. part. tit. 9. cap. 7. §. 3. & 3. part. tit. 11. cap. 1. §. 1. ad finem. Lyan. Exo. cap. 20. sic e. iam vt de iudicio docet S. Thom. 2. 2. quest. 12. art. 4. ad 3. Altera opinio negat esse speciale peccatum, vt si quis in die festo peccet, vt perniciose mentatur, vel alium interimat, aut totum diem festum poluat & violat. Ita Caecilius, 2. 2. q. 12. art. 4. Soc. lib. 2. de iust. q. 4. art. 4. & in 4. dist. 18. q. 2. art. 4. Siluest. in verbo, circumst. q. 3. & in verbo, Domin. q. 6. Tab. feria 7. 7. & circumst. n. 11. Nauar. in Manu. c. 6. n. 10 & haec opinio est verior. Namque hoc praecipit solum imperatur, vt ab operibus ferilibus vacemus: & peccata non eo ipso quod peccata sunt, opera ferilia iudicantur.

Obijcies mentem legislatoris esse, vt a laborando cessemus, quo liberius & expeditius studium, vitam, & operam rerum diuinarum incumbamus: ac eulmodi studia magis impediunt peccatum, quam opus feriale. Et Augustinus ait: *Et approbat S. Thom. loco praedicto, ait: Melius faceret iudex in agro sito aliquid vile, quam si in theatro sedisus existeret, & mulieris femine eorum in Sabbato lanam faceret, quam quod tota die in Noemontis suis iudice saltarent.* Et Ambrosius scribit in Luc. c. 13. *Lex in sabbato non vult honorari, sed feruilia opera facere: id est peccatis grauari prohibet.* Respondeo praecipitur, vt legem non violari, nisi quando quis contra eius substantiam delinquit, quamuis legislatoris mentem & finem non feruet.

Vndecimo quaeritur, An liceat Episcopo subditis sibi hominibus facultatem in die festo laborandi concedere, eo pacto & legi, vt si liquid et ogent in alios vsus pios: nimirum, vt aliquid impendat ad oleum emendandum, vel quippiam aliud humile, nobile & bonum ad eius templi, oratorij, vel facelli. Quidam simpliciter respondent id Episcopo licere facere, idque probant ex e. licet de feriis, vbi conceditur Parochianis facultas piscandi in diebus festis certum genus piscium: tunc quotannis apparere soletum, ea conditione, vt factis adibus circumdantis, & Ecclesijs indigentibus, congruentem portionem reddant. Sed Glossa eo loco interpretatur eam portionem iniungi, quia erat tanquam decima praedialis, quae ex piscatu Ecclesiae parochiali debebatur, ac proinde nulla labellum simoniae habes, cum illud exigatur, quod aliqui iure debent. Mihi videtur absque simoniae vitio eiusmodi facultatem dari non posse: si pecunia aliudque temporum, um commodum ad Parochianis petatur, tanquam pretium datae facultatis. Et generatim Episcopi, aut alij Praesides Ecclesiarum ratione privilegiorum ad res spirituales pertinentium, quae aliquando solent sibi subiectis hominibus concedere, pretium exigere & accipere nequeunt: neque enim privilegia spiritualia precio vendi queant. Nihilominus tamen tas est Episcopo, dum modo alij non offendantur, id facere, quod in quaestione proponitur: nec enim facultate, aut privilegio

laborantibus in die festo vendit, sed cultum & honorem, quem Parochiani in diebus sacris, ac festis tribuere debent, in aliud opus pium & religiosum commutat: nimirum, ut aliquid erogent in aedum sacrarum vsus necessarios, & commodos.

Quæres, an ex lucro quod prouenit ex opere seruili factoin die festo ex Episcopi permissa, debeat aliquid elemosynæ in pios vsus erogari causa compensationis? Quidam senserunt erogari debere, quia in c. licet de serijs dicitur, vt talis elemosyna detur. Sed dicendum est cum Siluestro in verb. Dominica. q. 4. & cum Angel. verb. feria. nu. 35. id esse consilium, non præceptum.

An choreæ, tripudia, saltationes, ludi, spectacula publica, sint communi iure in diebus festis prohibita, in sexti præcepti explicatione dicemus.

Finis primi libri.

IOANNIS AZO-
RII LORCITANI
ESOCIETATE
IESV

INSTITVTIONVM MO-
RALIVM.

Pars Secunda:

LIBER SECVNDVS.

IN QVARTVM DECALOGI
Præceptum.

Honora Patrem tuum, & Ma-
trem tuam.

CAPVT PRIMVM.

De honore parentibus tri-
quendo.

ACTENVS de ijs præceptis locuti sumus, quæ ad Dei charitatem, religionem, & cultum spectant: nunc de ijs agemus, quæ nos ad proximi charitatem erudiunt: quæ duo sunt illa præcepta, de quibus Christus Dominus dixit: Legem vniuersam in duobus esse positam, nimirum in Deo, & proximo diligendo. Et Ioannes Apostolus dixit: Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Ita etiam, si patres quos secundum Deum amore prosequi & complecti debemus, non veneramus, & colimus, quos in conspectu nostro fere semper habemus: Deo summo parenti, & optimo, qui in aspectum oculorum nostrorum non cadit, quem honorè, quem cultum tribuimus? Ex quo perspicitur, vtraque præcepta inter se maxime conuenire. Fuerunt diuina Decalogi præcepta in duabus tabulis incisâ, in quarum altera tria illa continebantur, quæ sunt hæc tenus explicata: reliqua vero præcepta in alterâ tabulâ erant inclusa. Porro quidquid in sacris litteris diuina lege, aut imperatur, aut vetatur id in his duobus præceptis continetur, quorum vnum oritur, ac pendet ex altero: aut enim erga Deum, aut erga homines omne charitatis officij spectatur. Et proximi charitas ex Dei charitate promanât & surgit. Charitatem in Deum, superiora tria præcepta docent, & continent:

Azor. Instit. Moral. Pars 2.

quod vero ad hominum beneuolentiam, conjunctionem & societatem pertinet, id reliquis septem præceptis iure præscribitur. Præterea charitas Dei ex ipso existit, & pendet: Deus enim per se, & propter se, non alterius rei causa summo est amore diligendus: at charitas proximi à charitate Dei ortum ducit, & habet, & ad eum tanquam ad certam regulam dirigenda est, & tanquam ad finem referenda. Nam si parentes charos habemus, si dominis paremus, si eos, qui dignitate, vel auctoritate antecedunt, reueremur, si denique proximos amamus, ea maxime præstandum est, quod eorum procreator est Deus, quod eos alijs præesse voluit, quod eos à nobis diligi, & amari iussit: gratia ipsorum non emolumenti, & commodi nostri causa. Cum enim apud Matth. 10. de obseruantia in superiores Dominus loqueretur, ait: Qui vos recipit, me recipit: Apollolus in Epistol. ad Ephes. seruos instituens: Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum tremore, & simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculi seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi.

Primo quaeritur, Quinam parentum nomine hoc præcepto intelligantur? Respondeo cum Alex. par. 3. quest. 33. mem. 1. art. 1. præcipue eos intelligi, qui nos procreauerunt. Præter eos tamen significantur etiam alij, qui sunt nobis aliqua cognatione coniuncti. Item, Ecclesiæ Præsides, pastores, & Sacerdotes, patres dicuntur, vt constat ex Apollolo, qui ad Corinthios scribens ait: Non ut consendam vos hæc scribo, sed ut filios meos carissimos monco. Nam si duodecim milia pedagorum habent in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui: Et in Ecclesiastico scriptum est: Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ij quibus aut imperium, & dominatus, aut Magistratus, aut potestas dicitur, vel commissa est patres appellantur. Sic Naaman à famulis suis pater vocabatur. Præterea patres eos dicimus, quorum procuratori, fidei, probitati, sapientiæ & curæ tradimur, & commendamur, cuiusmodi sunt tutores, curatores, pedagogi, & magistri. Etiam enim & Eliseum filij Prophetarum, patres vocabant. Postremo patres dicimus senes, & alios, qui sunt in ætate prouecta, quos etiam colere, suscipere & reuereri debemus: ita habet communis opinio apud Nauar. in Manuali cap. 14. num. 3.

Secundo quaeritur, Quæ sint ea, quæ nos ad amorem in parentes excitare, ac mouere queant? Respondeo, multa præsertim ad diligendos eos, ex quibus orti, ac procreati sumus. Sunt enim Dei optimi & maximi parentis quasi quædam simulacra, & imagines: ab his vita nobis data est, his Deus vsus est, vt nobis animum impertiret, & mentem infunderet: ab his ad sacramenta deducti sumus, ad religionem, ad humanum civilemque cultum instituti; ad honores dignitatumque gradus euecti, litterarum studijs informati, ad morum integritatem & probitatem eruditi. Porro in matre ea beneficia, & merita erga nos consideranda sunt. Quanta cura & diligentia, & sollicitudine nos in utero gestauerit, quanto cum dolore pepererit, quanto cum labore, & studio nos infantes & lactantes aluerit, paruulos educauerit, & infirmos viribus conseruauerit.

Tertio quaeritur, Quidnam appellatione honoris in hoc præcepto significetur? Respondeo, vt colligitur ex Alexand. 3. part. questione 33. & sancto Thoma secunda secunda questione 122. articulo 3. & docent Angel. filij num. 30. Siluest. filij quest. 22. Tabien filij quest. 16. Arnil. filius, num. 2. & 22. Nauar. in Manuali, cap. 14. num. 4.

Quarto quaeritur, Quot & quæ virtutum officia in hoc præcepto contineantur? Respondeo in primis contineri per se, ac proprie pietatis officium, quæ est virtus, qua debitum honorem, cultum, & obsequium his deferimus, qui nos genuerunt: de qua virtute agit S. Thom. 2. 2. quest. 101. Deinde ad hoc præceptum renocantur ea virtutis officia, qua venerationem, honorem, & obsequium debemus his, qui sunt in aliqua dignitate, potestate, auctoritate, magistratu, & honore merito constituti, qui que publico munere & officio funguntur: quam S. Thomas obseruantia appellat, & de qua agit in prædictâ parte quest. 102. Item &

G 3 ca of.

Mat. 10

Eph. 6.

1. Cor. 4

Ecclef. 44.

4. Re. 3.

4. Reg. 19.

Mat. 11

1. Jo. 4.